

بسم الله الرحمن الرحيم

آثار ولایت پذیری اهل بیت در تمدن نوین اسلامی برای تحقق جامعه مهدوی

شکوفه پرنیا^۱

چکیده:

تمدن نوین اسلامی، طرحی برای ایجاد جامعه‌ای متکی بر عدالت، معنویت و عقلانیت است که زمینه‌ساز تحقق جامعه مهدوی و ظهور منجی موعود خواهد بود. در این مسیر، ولایت‌پذیری از اهل بیت (علیهم‌السلام) نقش محوری و بنیادین دارد؛ زیرا نه تنها عامل هدایت فردی و اجتماعی است، بلکه انسجام، تهذیب و تعالی امت اسلامی را تضمین می‌کند. پژوهش حاضر با رویکرد تحلیلی، آثار ولایت‌پذیری را در تحقق تمدن نوین اسلامی بررسی کرده و نشان می‌دهد که این اصل اساسی، به نجات و رستگاری، قبولی اعمال، ایجاد نظم اجتماعی و اتحاد امت، تهذیب و طهارت نفس می‌انجامد. مجموعه این آثار، انسان و جامعه را در مسیر آمادگی برای ظهور حضرت ولی عصر (عج) قرار داده و تحقق جامعه آرمانی مهدوی را تسهیل می‌سازد.

کلید واژه:

ولایت پذیری، اهل بیت، تمدن نوین اسلامی، جامعه مهدوی، نجات و رستگاری، تهذیب

مقدمه:

اندیشه مهدویت و اعتقاد به ظهور منجی موعود، یکی از اصول محوری در فرهنگ اسلامی و تمدن نوین اسلامی به‌ویژه در مکتب تشیع است که در آن حضرت مهدی (عج) تعالی فرجه) با ظهور

^۱ .طلبه سطح ۲ مدرسه حضرت معصومه سلام الله علیها جم

خویش، عدالت و معنویت را در سراسر جهان حاکم خواهد کرد. این اعتقاد نقش هدایت‌گر و امیدبخشی در زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان دارد. جامعه مهدوی، جامعه‌ای آرمانی و هدفمند است که هدف آن ایجاد تمدنی الهی در عصر غیبت و زمینه‌سازی برای ظهور است.

ایجاد تمدن نوین اسلامی یعنی جامعه‌ای بر پایه عدالت، معنویت، عقلانیت، امنیت و پیشرفت بنا شده و در آن ارزش‌های الهی به صورت کامل تحقق می‌یابند. تحقق چنین جامعه‌ای نیازمند شناخت عوامل و راهکارهایی است که بتواند انسان‌ها را در مسیر این آرمان بزرگ هدایت کند و بسترهای فکری، فرهنگی، اجتماعی و اخلاقی در جوامع اسلامی فراهم نماید.

برای رسیدن به جامعه مهدوی، عوامل متعددی همچون معرفت‌افزایی، خلاق‌مداری، عدالت‌خواهی، وحدت اسلامی، تقویت روحیه انتظار و ولایت‌پذیری است. در این میان، ولایت‌پذیری از اهل‌بیت جایگاه ویژه و تعیین‌کننده دارد. ولایت‌پذیری به عنوان محوری‌ترین عامل، می‌تواند مسیر حرکت فرد و جامعه را به سمت تمدن نوین اسلامی هدایت کند.

اهل بیت به عنوان الگوهای کامل بشریت، مسیر سعادت دنیوی و اخروی را مشخص می‌کنند. تبعیت عملی از اهل بیت و پذیرش رهبری ایشان زمینه ساز تحقق تمدن اسلامی است و پایه های ظهور دولت کریمه امام زمان را فراهم می‌کند.

پژوهش در زمینه ولایت‌پذیری اهل‌بیت(ع) و نقش آن در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی، ریشه در آثار دینی، کلامی و اجتماعی اندیشمندان مسلمان دارد. اندیشه ولایت به عنوان رکن بنیادین مکتب تشیع، همواره در آثار متکلمانی همچون شیخ مفید، علامه حلی و خواجه نصیرالدین طوسی مورد تأکید قرار گرفته است. آنان ولایت را شرط قبولی اعمال و اساس هدایت جامعه اسلامی معرفی کرده‌اند. شهید مطهری ولایت را محور حرکت تاریخی مسلمانان می‌داند و علامه طباطبایی در تفسیر المیزان، ولایت اهل‌بیت را ضامن بقا و سلامت دین معرفی می‌کند. همچنین، امام خمینی(ره) با طرح نظریه ولایت فقیه، بر نقش ولایت در ایجاد حکومت اسلامی و بسترسازی

برای ظهور امام عصر(عج) تأکید کرده است. در حوزه مهدویت نیز پژوهش‌هایی به ارتباط میان ولایت‌پذیری و آمادگی برای ظهور پرداخته‌اند. برای نمونه، آثار معاصر در زمینه جامعه مهدوی، ولایت را مهم‌ترین عامل شکل‌گیری امت واحده اسلامی و تحقق عدالت جهانی دانسته‌اند (بهروزی لک، ۱۳۹۲؛ تربیت اخلاقی در جامعه مهدوی، ۱۴۰۱)

با وجود پژوهش‌های انجام‌شده، بررسی نظام‌مند آثار ولایت‌پذیری در ابعاد فردی و اجتماعی تمدن نوین اسلامی همچنان نیازمند مطالعه بیشتر است. مقاله حاضر در همین راستا، تلاش دارد تا ضمن تبیین ابعاد مختلف ولایت‌پذیری، نقش آن را در زمینه‌سازی برای تحقق جامعه مهدوی روشن سازد.

با توجه به نقش محوری ولایت‌پذیری در شکل‌گیری تمدن اسلامی و زمینه‌سازی برای به وجود آمدن جامعه مهدوی مسئله اصلی مقاله این است که آثار ولایت‌پذیری اهل بیت در زندگی فردی و اجتماعی چه تاثیری در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی و حرکت به سوی جامعه مهدوی دارد؟ بررسی این مسئله، موجب شناخت آثار ولایت‌پذیری در رسیدن به تمدن نوین اسلامی و جامعه مهدوی می‌شود.

مفهوم شناسی

برخی واژگان این مقاله نیازمند مفهوم‌شناسی است که به آنها پرداخته می‌شود:

۱. ولایت‌پذیری

ولاء، ولایت (به فتح «واو» در ولایت)، به کسر «واو» در «ولی، مولی، اولی» و امثال اینها همه از ماده «ولی» (و، ل، ی) اشتقاق یافته‌اند. این واژه از پُرکاربردترین واژه‌های قرآن کریم است که به صورت‌های مختلفی به کار رفته است (مطهری، ۱۳۹۰، ص ۶). «ولایت» واژه‌ای عربی است که از کلمه «ولی» گرفته شده است. در لغت عرب، «ولی» به معنای آمدن چیزی است در پی چیز دیگر، بی‌آنکه فاصله‌ای در میان آن دو باشد که لازمه چنین توالی و ترتبی، قرب

و نزدیکی آن دو به یکدیگر است. از این رو، این واژه با هیئت‌های مختلف (به فتح و کسر) در معانی «حُبّ و دوستی»، «نصرت و یاری»، «متابعت و پیروی» و «سرپرستی» استعمال شده که وجه مشترک همه این معانی همان قرب معنوی است. منظور از واژه «ولایت» در بحث امامت، آخرین معنای مذکور، یعنی «سرپرستی» است (جوادی آملی، ۱۳۷۸، ص ۱۲۹). نزدیکی و پیوند قلبی و محبت افراد به هم‌نوع، ولایت است، و نزدیکی به معنای تصرف در امور دیگری و تدبیر آن، نوعی ولایت است. بندگی و پیوند معنوی با خدا و نیز عشق و علاقه به اولیای الهی موجب ورود به وادی ولایت می‌شود. ولایت‌پذیری به معنای پذیرش رهبری و هدایت الهی از طریق امام معصوم (ع) و تبعیت از دستورات و قوانین الهی است. در شیعه، ولایت‌پذیری به‌طور مشخص شامل پیروی از اهل‌بیت (ع) و اجرای احکام الهی در زندگی فردی و اجتماعی می‌شود. (خارستانی، ۱۳۹۳، ص ۲)

۲. تمدن نوین اسلامی

تمدن در لغت به معنای شهرنشینی، اسالیب شهرنشینی گزیدن و... آمده است که ناظر بر بیرون آمدن انسان از حالت وحشیگری و خارج شدن یک جامعه از مرحله ابتدایی است. (عمید، ۱۳۷۱، ص ۶۱۵). برای مفهوم اصطلاحی تمدن، تعاریف بسیار به کار برده اند، مانند «مرحله یا نوعی خاص از فرهنگ که در عصر معینی موجودیت یافته و حاصل نبوغ اقلیت مبتکر و نوآور است». (لوکاس، ۱۳۶۶، ص ۱۶) «نظمی اجتماعی که در نتیجه وجود آن، خلاقیت فرهنگی امکانپذیر میشود و جریان پیدا میکند» (دورانت، ۱۳۶۵، ص ۵) و در تعریفی دیگر، تمدن بالاترین گروه‌بندی فرهنگی و گسترده ترین سطح هویت فرهنگی به شمار می آید (هانتینگتون، بیتا، ۴۷).

علامه جعفری، تشکل هماهنگ انسانها در حیات معقول با روابط عادلانه و اشتراک همه افراد و گروههای جامعه در پیشبرد اهداف مادی و معنوی انسانها در همه ابعاد مثبت معنای آن است (جعفری، ۱۳۵۹، ص ۱۶۲) که همین تعریف اخیر، بهترین تعریف است.

اسلام دینی است که با توجه به جهانبینی برخاسته از متن قرآن و سیره نبوی و اولیای الهی، همه آنچه را که بشر برای تعالی خویش بدان نیازمند است در اختیارش میگذارد. و مؤلفه های آن بر محور دین اسلام مینهد. با توجه به همین پسوند پرمایه، دارای آغاز و انتها است و این به معنای تمدن اسلامی است. (جان احمدی، ۱۳۹۶، ص ۵۱). مقام معظم رهبری تعبیر جدیدی علاوه بر همین تمدن اسلامی، به عنوان تمدن نوین اسلامی دارند. ایشان درباره معنا و چیستی تمدن نوین اسلامی میفرمایند: تمدن نوین اسلامی به معنای پیشرفت همه جانبه میباشد، اگر ما به دنبال یک مصداق عینی و خارجی برای درک معنای تمدن نوین اسلامی باشیم میتوانیم بگوییم هدف ملت ایران و هدف انقلاب اسلامی، ایجاد یک تمدن نوین اسلامی میباشد (بیانات رهبری در دیدار جوانان خراسان شمالی، ۲۳/۷/۱۳۹۱).

۳. جامعه مهدوی

مَهْدَوِیت واژه‌ای عربی و از ریشه «مهدی» است که از اضافه شدن «ت» به «مَهْدَوِی» ساخته شده. مهدوی به معنای مربوط بودن به مهدی است. (الویری، ۱۳۹۴، ص ۶۱) جامعه‌سازی مهدوی به معنای تحقق مدل زندگی دینی در روش زندگی مردم است. (مومنی، ۱۳۸۹)

۱. نجات و رستگاری

نجات و رستگاری آثار ولایت پذیری اهل بیت در زندگی در تمدن نوین اسلامی برای رسیدن به جامعه مهدوی است. با ایجاد تمدن نوین اسلامی امکان نجات و رستگاری فراهم می شود. در دین اسلام رستگاری همان سعادت واقعی دنیوی و اخروی است

طهارت نفس به انسان کمک می‌کند تا صفات زشت اخلاقی مانند کینه، حسد، غرور، و دروغ را از خود دور کند و در عوض، صفات نیک مانند عدالت، انصاف، گذشت، و مهربانی را در خود پرورش دهد. این صفات، پایه‌های اصلی یک جامعه سالم و متعادل را تشکیل می‌دهند. بنابراین، می‌توان گفت که طهارت نفس، نه تنها یک وظیفه فردی است، بلکه یک ضرورت اجتماعی نیز محسوب می‌شود. این امر، زمینه‌ساز تحقق جامعه‌ای است که در آن عدالت، معنویت، و اخلاق والا حاکم است و انسان‌ها در صلح و صفا در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند.

نتیجه گیری

یکی از اصول محوری در فرهنگ اسلامی ایجاد تمدن نوین اسلامی است. با ایجاد تمدن نوین اسلامی اندیشه مهدویت و حرکت به سمت جامعه مهدوی محقق می‌شود. جامعه مهدوی بر پایه عدالت، معنویت، عقلانیت، امنیت و پیشرفت است و باعث هدایتگری و امید بخشی در زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان می‌شود. برای رسیدن به جامعه مهدوی عوامل متعددی وجود دارد. از مهمترین این عوامل ولایت پذیری است. ولایت پذیری در تمدن نوین اسلامی آثاری دارد که از جمله آنها می‌توان به نجات و رستگاری جامعه اشاره کرد. افراد می‌توانند با ولایت پذیری به نجات و رستگاری برسند. انسان‌هایی که اهل نجاتند می‌توانند موانع را از سر راه خود بردارند و جامعه را به سمت تحقق جامعه مهدوی پیش ببرند. در اندیشه اسلامی ظهور امام زمان و برقراری حکومت جهانی یه وعده الهی و فرصتی برای رشد انسان‌ها در جامعه مهدوی نجات و رستگاری یک عنصر فعال و سازنده برای ایجاد جامعه مهدوی است. قبولی اعمال نیز از آثار ولایت پذیری است. وظیفه هر انسانی زمینه سازی برای ظهور حضرت مهدی است و این وقتی تحقق پیدا می‌کند که اطاعت از امام وجود داشته باشد. اطاعت موجب قبولی عمل و در نتیجه تحقق جامعه مهدوی می‌شود. یکی از آثار ولایت پذیری اهل بیت در زندگی در تمدن نوین اسلامی برای

رسیدن به جامعه مهدوی برقراری نظم اجتماعی و اتحاد در جامعه است. تحقق یک جامعه مهدوی وقتی امکان پذیر است که با ولایت پذیری یک امت واحده برای زمینه سازی ظهور شکل بگیرد. تهذیب نفس، زمینه ساز شکل گیری فضایل اخلاقی در جامعه می شود. این امر به نوبه خود، به ایجاد صلح، عدالت، و رفاه در جامعه کمک می کند. همچنین، تهذیب نفس، افراد را برای پذیرش رهبری معنوی و الهی در جامعه مهدوی آماده می کند. طهارت نفس از آثار ولایت پذیری است. طهارت نفس، به عنوان یکی از ارکان اصلی تربیت و خودسازی، نقشی اساسی در تحقق جامعه مهدوی دارد. با پاکسازی درون از رذایل اخلاقی و آراسته شدن به فضایل، افراد آمادگی بیشتری برای پذیرش و یاری امام زمان (عج) و ساختن جامعه ای آرمانی پیدا می کنند. پس ولایت پذیری با آثاری که در جامعه دارد نقش اساسی در شکل گیری جامعه مهدوی ایفا می کند.

فهرست منابع

*قرآن

*نهج البلاغه

۱. الویری، محسن، گونه شناسی رویکردهای آموزه مهدویت در چهارچوب ظرفیت تمدنی، مشرق موعود، ۱۳۹۴.

۲. انوری، حسین، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، سخن، ۱۳۸۳.

۳. ابن بابویه، محمد بن علی، عیون اخبار رضا، تهران، جهان، ۱۳۷۳.

۴. ابن بابویه، محمد بن علی، من لایحضر الفقیه، قم، جامعه مدرسین حوزه، ۱۳۶۳.

۵. ابن شعبه، حسن بن حسن، تحف العقول، ترجمه علی اکبر غفاری، قم، جامعه مدرسین حوزه، ۱۳۶۲.

۶. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۵.
۷. بهروزی لک، غلامرضا، وجود الگویی آرمانشهر مهدوی در جامعه امروز، دانشگاه عالی دفاع، ۱۳۹۲.
۸. بقلی شیرازی، مشرب الارواح، بیروت _ لبنان، دارالکتب علمیه، ۱۳۸۴.
۹. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، قم، دارالحديث، ۱۳۸۳.
۱۰. جوادی آملی، عبدالله، وحی و رهبری، تهران، الزهرا، ۱۳۷۸.
۱۱. جان احمدی، فاطمه، تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، قم، معارف، ۱۳۸۶.
۱۲. جعفری، محمدتقی، ترجمه و تفسیر نهج البلاغه، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۵۹.
۱۳. حرعاملی، محمد بن حسن، بیروت _ لبنان، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۳۷۱.
۱۴. خارستانی، جایگاه ولایت پذیری و ولایت مداری در اسلام و عوامل مؤثر بر تحکیم آن مبتنی بر قرآن کریم و روایات معصومین (ع)، تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۳.
۱۵. دورانت، ویل، تاریخ تمدن (مشرق زمین: گاهواره تمدن)، ترجمه احمد آرام، ع. پاشایی و امیرحسین آریانیپور، تهران، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، ۱۳۶۵.
۱۶. راغب اصفهانی، المفردات، محقق داوودی، صفوان عدنان، بیروت، دارالقلم ۱۴۱۲ ه.ق.
۱۷. طرالحی، مجمع البحرين، قم، بنیاد بعثت، ۱۴۱۴ ه.ق.
۱۸. طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن، الاقتصاد، بیروت _ لبنان، دارالاضواء ۱۴۰۶ ه.ق.
۱۹. طباطبائی، محمد حسین، تفسیر المیزان، قم، اسلامی، ۱۳۹۳.
۲۰. طارمی، صفی الدین، شرح منازل کاشانی، تهران، روزنه، ۱۳۷۸.
۲۱. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۱.
۲۲. عمید زنجانی، عباس علی، فقه سیاسی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۷.
۲۳. فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، قم، هجرت، ۱۳۶۷.
۲۴. فیض کاشانی، ملا محسن، المہجۃ البیضاء، قم، جامعه مدرسین حوزه، ۱۳۸۳.
۲۵. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران، دارالکتب اسلامی، ۱۳۷۱.
۲۶. قمی، شیخ عباس، مفاتیح الجنان، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای، قم، دانش، ۱۳۸۹.

۲۷. کوفی، فرات بن ابراهیم، تفسیر فرات کوفی، تهران، دلیل ما، ۱۳۹۱.
۲۸. کلینی، یعقوب بن اسحاق، اصول کافی، قم، اسوه، ۱۳۷۵.
۲۹. لوکاس، هنری، تاریخ تمدن، ترجمه عبدالحسین آذرنگ، تهران، مؤسسه کیهان، ۱۳۶۶.
۳۰. مومنی، حجت الله، نوروز و مهدویت؛ جامعه سازی مهدوی. بی جا، ۱۳۸۹.
۳۱. مفید، محمد بن محمد، امالی، مشهد، استان قدس رضوی، ۱۳۶۴.
۳۲. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب اسلامی، ۱۳۶۶.
۳۳. مکارم شیرازی، ناصر، مثال‌های زیبای قرآن، قم، نسل جوان، ۱۳۸۲.
۳۴. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم، مدرسه امام علی ابن ابیطالب، ۱۳۸۵.
۳۵. موسوی همدانی، محمد باقر، ترجمه تفسیر المیزان، قم، اسلامی، ۱۳۸۳.
۳۶. مفتاح، احمد رضا، مقاله جایگاه ولایت و عمل در نجات از نظر شیعه، بی جا، بی تا.
۳۷. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت - لبنان، دار احیاء التراث العربی، ۱۳۶۲.
۳۸. موسوی خمینی، روح الله، حدیث جنود، تهران، تنظیم و انتشار آثار امام خمینی، ۱۳۹۹.
۳۹. موسوی خمینی، روح الله، چهل حدیث، تهران، تنظیم و انتشارات آثار امام خمینی، ۱۳۹۵.
۴۰. موسوی خمینی، روح الله، تقریرات، تهران، تنظیم و انتشار آثار امام خمینی، ۱۳۸۱.
۴۱. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، تهران، صدرا، ۱۳۷۴.
۴۲. ملکی تبریزی، جواد آقا، اسرارالصلوه، مترجم رضا رجبزاده، تهران، پیام آزادی، ۱۳۷۲.
۴۳. نراقی، احمد، معراج السعاده، تهران، جمهوری، ۱۳۹۵.
۴۴. نیشابوری، مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، قاهره، دارالحدیث، ۱۴۱۲ه.ق.
۴۵. نعمانی، ابی عبدالله محمد بن ابراهیم، غیبت نعمانی، تهران، مکتبه الصدوق، ۱۳۹۵.
۴۶. هانتینگتون، ساموئل (بی‌تا)، تمدنها و بازسازی نظام جهانی، ترجمه مینو احمد سرتیپ، تهران، کتاب-سرا.
۴۷. تربیت اخلاقی در جامعه مهدوی، ششمین کنفرانس بین‌المللی علوم تربیتی، بیجا، ۱۴۰۱.

